Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (2008) I/2, 1-14

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI (1950-60): BİR DÖNEMİN DEMOKRASİ ANLAYIŞI

İnan ÖZER* – Umut BEKCAN**

Anahtar kelimeler:
Demokrasi Kuramı, Türk Siyasal Hayatı, Demokrat Parti

Key words:
Democracy Theory, Turkish Political Life, Democrat Party

Özet

Demokrat Parti, Türk siyasal hayatında çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu dönemdeki siyasi uygulamalarının demokrasi kuramları açısından ne tür bir modelle örtüştüğü sıkça tartışılan bir konudur. Bu konuyu analiz ederek, Demokrat Parti demokrasisinin, demokrasi kuramları açısından bir değerlendirmesini yapmak, siyaset bilimi açısından olumlu katkılar yapan sonuçlar elde etmeye yarayacaktır. Bu çalışmanın amacı Demokrat Parti'nin yönetim ve demokrasi anlayışını değerlendirmek, bu dönemdeki uygulamaların bilinen demokrasi kuramlarından hangisine yakın olduğunu analiz etmektir.

Abstract

Democrat Party's Political Power (1950-60): Democracy Concept of a Period

Democrat Party has an important place in Turkish political life. The subject of which democracy theory is similar to the democracy applications in this period is frequently discussed. To evaluate democracy applications in Democrat Party period from the scope of democracy theories by deeply analyzing this subject will give positive additions to the science of politics. The aim of this study is to evaluate Democrat Party's understanding of administration and democracy concept to analyze which democracy theory is closer or similar to the democracy applications in this period.

GİRİŞ

Demokrasi kavramı ortaya çıktığı andan itibaren uygulanışı ya da uygulanamayışı itibariyle sıkça tartışılagelmiştir. Demokrasinin daha iyi nasıl uygulanacağı, ideal demokrasiye nasıl ulaşılacağı sorusu birçok demokrasi kuramının öne sürülmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, çalışmada demokrasi kavramı ayrıntılı bir şekilde açıklandıktan sonra demokrasi kuramlarından yaygın olarak benimsenen liberal demokrasi kuramı ve ardından bu kuramın eleştirisi üzerine

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, Kınıklı Kampüsü 20070 Denizli, e-posta: iozer@pau.edu.tr

** Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, Kınıklı kampusü 20070 Denizli, e-posta: ubekcan@pau.edu.tr

kurulan sosyal, güçlü, çoğunlukçu, oydaşmacı, düşük yoğunluklu, seçkinci, ekonomik, eleştirel, birleştirici, bütünlükçü ve radikal kuramlar ana hatlarıyla tanıtılmış, Demokrat Parti (DP) döneminin siyasi olayları ve demokrasi anlayışı irdelenmiş ve bu dönemdeki demokrasiye yönelik uygulamaların adı geçen demokrasi kuramlarından hangisine yakın olduğu ya da hangisiyle örtüştüğü saptanmaya çalışılmıştır.

27 yıl süren Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarının başlangıcında döneminde rejimin adının (cumhuriyet) kesinlik kazanmasının ardından, çağdaşlaşma ve ulus-devlet olma yolunda cumhuriyetin ilanından önce görülmeye başlanan yenilik ve değişiklikler bu dönemde artarak devam etmiş ve dönemin sonlarına doğru da çok partili siyasi hayata geçilmiştir. CHP meclis grubuna verilen ve "Dörtlü Takrir" olarak bilinen önergenin reddedilmesi, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun kabul edilmesi Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü önderliğindeki Demokrat Parti'nin kuruluşuna giden süreci başlatmıştır. Kuruluşuyla birlikte CHP ile sürekli sürtüşme yaşayan parti 14 Mayıs 1950 seçimlerinden oyların yarısından fazlasını alarak büyük bir zaferle çıkmış, TBMM, Celal Bayar'ı Cumhurbaşkanı olarak seçmiş, hükümeti kurma görevi de Adnan Menderes'e verilmiştir. Böylelikle, Türk siyasi hayatında, 27 yıl süren CHP iktidarı, kansız ve darbesiz bir şekilde, demokratik bir yöntemle değişmiş ve DP'nin 10 yıl sürecek olan iktidar dönemi başlamıştır.

1. DEMOKRASİ NEDİR?

Demokrasi kavramı, Eski Yunanca'da "halk" anlamına gelen "demos" kelimesiyle "otorite" anlamına gelen "kratos" kelimelerinin birleştirilmesinden oluşur, halkın kendi kendini yönetmesi, yönetim düzeninde halk iradesinin ağır basması veya yönetimin halk tarafından denetlenmesi şeklinde açıklanabilir. Kavramın günümüzde algılanışı, siyasal denetimin doğrudan doğruya halkın ya da düzenli aralıklarla halkın seçtiği temsilcilerin elinde bulunduğu, toplumsal ve ekonomik durumu ne olursa olsun tüm yurttaşların eşit sayıldığı yönetim biçimi şeklindedir. Touraine'ye göre ise, demokrasi, en çok sayıda bireye en büyük özgürlüğü veren, olası en büyük çeşitliliği tanıyan ve koruyan siyasal yaşam biçimidir. Demokrasiyi tanımlayan yalnızca bir kurumsal güvenceler bütünü ya da çoğunluğun egemenliği değil, her şeyden önce bireylere ve topluluklara ait tasarılara saygıdır; öyle ki, bu saygı kişisel özgürlüğün kesinleşmesiyle toplumsal ulusal ya da dinsel bir toplulukla özdeşleşmeyi bağdaştırır. (Touraine, 2002: 25-26). Kışlalı da demokrasiyi, azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi biçiminde tanımlamaktadır (Kışlalı, 2003: 238). Farklı şekillerde yorumlanmakla birlikte, demokrasi kavramından, siyasal iktidarın kaynağının halkta olması, devlet yetkilerini kullananların halkın tercihlerine ve denetimine bağlı

bulunmasının anlaşılması gerekir (Özer, 1996: 72). Bugüne kadar kullanılan farklı demokrasi tanımlarından şu şekilde örnekler verilebilir (Türköne vd., 2003: 188-189): Yoksulların ve yığınların yönetimi; insanların kendilerini, profesyonel politikacılara ve kamu görevlilerine ihtiyaç duymadan doğrudan ve sürekli olarak yönettikleri sistem; sosyal eşitsizliklerin üstesinden gelmeyi amaçlayan bir refah ve yeniden dağıtım sistemi; çoğunluğun iktidarına sınırlamalar getirerek azınlıkların hak ve çıkarlarını koruyan sistem.

Bütün bu tanımlardan sonra demokrasi, yönetenlerin halka dayanan meşruluğu ve halk karşısındaki sorumluluğu, yönetilenlerin yöneticileri seçme, denetleme ve devlet yönetiminde görev alabilmeleri erki, hukukla düzenlenmiş çevre, haklar ve özgürlüklerden oluşan bir bütün olarak görülebilir.

1.1. Demokrasi Kuramları

Kökleri çok eskilere dayanan demokrasi kuramı, vatandaşların kendi sitelerini kendilerinin yönetmesi talebine dayanmaktadır ve site vatandaşlarının çoğunluğunun siteyi yönetmek için yeterli olduğu kabulüne dayanır. Bu varsayım açısından çoğunluğu temsil eden site vatandaşlarının istekleri, toplum iradesi olarak kabul edilmekteydi. Doğrudan demokrasinin bu ilk çağlardaki uygulamasını Sanayi Devrimi'nden sonra nüfusu milyonlarla ölçülen ticaret ve sanayi toplumlarına uygulama imkanı söz konusu değildi. Bu yüzden demokrasi teorisini, topluluğunun iradesini temsil eden vekiller eliyle uygulamaya çalışmak gerekmiş, böylece temsili demokrasi kuramı Fransız Devrimi'nden bu yana temsili demokrasi olarak uygulanmaya başlanmıştır. Demokrasi kuramları genel olarak, liberal temsili demokratik modelin eleştirisi üzerine inşa edilmiştir. Öncelikli hedefleri liberal temsili model içindeki kurumların ve unsurların tanımlarının, hem kendi içlerindeki hem de birbirleri arasındaki ilişkilerin yeniden kurgulanmasıdır. Bu kuramları kısaca tanıtmak gerekirse; *liberal demokrasi* kuramı; 18. ve 19. yüzyılda, toplumda özgürlüğün asıl amaç ve bireyin asıl varlık olduğunu vurgulayan, "bırakınız yapsınlar" ilkesini de ülke içinde devletin ekonomik rolünü azaltıcı, dolayısıyla bireyin rolünü geliştirici bir araç olarak destekleyen, ülke dışında da serbest ticareti destekleyen, siyasal konularda temsili hükümetin ve parlamenter kurumların gelişmesinden, devletin keyfi gücünün azaltılmasından ve bireyin medeni özgürlüklerinden yana bir akımdır (Yılmaz, 2003: 117). *Sosyal demokrasi*, sanayi devriminin ve onun ortaya çıkardığı güçlü bir işçi sınıfının etkisiyle ortaya çıkmıştır. Liberal demokrasinin dayandığı özgürlükler, sosyal demokraside bir hak olmaktan da ileriye gitmekte, devletin şartlarını sağlamaya zorunlu olduğu talepler şeklinde düşünülmektedir. Sosyal demokrasi, devletin ödevlerini arttırdığı gibi, halkın ödevlerini de arttırmaktadır. Siyasetin kapsamı genişlemiştir. Devletin tek görevi, aslında var olan özgürlükleri korumak değil, var olması gereken özgürlüklerin gelişmesini engelleyen unsurları saf dışı etmektir. Servetin belirli ellerde toplanması, gelir grupları arasındaki büyük farklar, fırsat eşitliğinin

yokluğu, işsizlik, sosyal demokrasinin ortadan kaldırılması önde gelen hedefleridir (Ateş, 1994: 99-100). Çoğunlukçuluk, seçim ve oylama mekanizmasında oy çokluğu ilkesinin geçerli olması demektir. *Çoğunlukçu demokrasi* ise çoğunluğun arzularına göre yönetimin demokratik ideale azınlığın arzularına cevap veren bir yönetimden daha fazla yaklaşmış olduğu düşüncesiyle çoğunluğun hakimiyetini esas alır. *Oydaşmacı demokrasi* anlayışı demokrasiyi mutlak ve sınırsız çoğunluk yönetimi olarak kabul etmez. Aritmetik bir çoğunluğun daima kamu iyiliğine yöneleceği ispatlanması mümkün olmayan bir varsayımdır. Bir karardan etkilenenlerin o kararın oluşmasında doğrudan doğruya yada seçilmiş temsilciler aracılığıyla katkıda bulunması demokrasinin ilk amacıdır. Kaybeden grubu karar verme sürecinden uzak tutmaya sonuna kadar karşı olan bir görüştür (Schmidt, 2001: 231-234). *Güçlü demokrasi* kuramı katılımcı tarzda siyaset olarak tanımlanabilir. Tam anlamıyla, yurttaşlar adına temsili yönetimden ziyade yurttaşların öz yönetimidir. Öz yönetim, gündem oluşturma, tartışma, yasama ve siyaset yapma süreçlerine yurttaşların devamlı katılımını kolaylaştırmak için oluşturulmuş kurumlar yoluyla hayata geçirilir. Sıradan insanların çoğunluğunun, daha küçük bir insan topluluğunun onları yönetmeye çalışırken yaptığından çok daha az hata yapacağını iddia eder (Barber, 1995:195-196). *Düşük yoğunluklu demokrasi*, özellikle az gelişmiş üçüncü dünya ülkelerinin siyasi arayışları karşısında biraz da 2. Dünya Savaşı sonrası muhalefet akımlarının bastırılması ana fikrinden eklemlenerek ABD tasarımı olarak ortaya çıkarılmış, demokrasi yükleminde yeni bir dünya düzeni anlayışı olarak oluşturulmuştur. ABD her zaman anti-komünist ve anti-reformist geleneklerinin sürekliliğini garanti edebilen istikrarlı, yaşayabilir "demokratik" rejimlerden yana bir tutum içerisinde olmuştur. Yeni demokratik süreçler kontrolden çıkıp sol'un gereğinden fazla toplumsal güç elde etmesine olanak verdiğinde, demokratik "yönetilemezlik"e bir alternatif olarak ordunun her zaman hazırda beklemesi düşüncesine dayanır (Gills vd., 1995: 15-16). *Seçkinci demokrasiye* göre ekonomik ve toplumsal olarak bağımsız kişiliklerden oluşan bir elitin bütün ulusu temsil etmesi daha uygundur. Bu elit iktidarı geniş ölçüde ve engelsiz olarak kullanır. Halk iradesi kavramının önemi yoktur.(Schmidt, a.e., :119). *Ekonomik demokrasi* kuramına göre siyaset; karmaşık bir değişim sistemi olarak aynen kendi çıkarını maksimize eden iş adamının (partiler) ve alıcıların (seçmenler) ilişkiye girdikleri bir siyasal pazar olarak ele alınır. Siyasal partiler, ticarethaneden başka bir şey değildirler; ürünlerini salt ürün elde etmek için değil, siyasal kazanç elde etmenin aracı olarak üretirler. Parti üyelerine göre ise görevi elde etme ve iktidarı kazanma, siyaset oluşturmaktan daha önce gelir. (Schmidt, a.e.,: 136-137). *Eleştirel demokrasiye* göre demokrasi, siyasal hakların, bireylerin zümresel ayrıcalıklar düzenini karakterize eden sosyal statüsüne bağlılığını ortadan kaldırır. Demokrasi, yalnız erişkin nüfusun katılım imkanları ve çıkarların devşirimle ve kümelenmesi niteliğiyle değil, bunun yanı sıra açıkça meşru olmayan egemenliğin etkin biçimde frenlenmesiyle, sosyal ve müdahaleci devletle ilgili değerleri yüksek seviyede sağlamanın hazırlanmasıyla ölçülür (Offe,

1986: 212-238'den aktaran Schmidt, a.e.,:188). *Bütünlükçü demokrasi*, saf bir çoğulcu modelden daha fazla "yüksek seviyede karar alma yeteneğine sahip ve değerlere riayet etme potansiyeli yüksek olan" siyasal bir sisteme ulaşmaya çalışmaktadır. Kararların çıkar gruplarının baskılarından bağımsız olarak alınmasını ve hükümetin özerkliğini savunur (Scharpf, 1970:75'den aktaran Schmidt, a.e.,:198-199). *Birleştirici demokrasi* kuramı, devlet, sivil toplum ve piyasanın ortaya çıkan toplumsal sorunları çözmede işbirliği içinde olmaları gerektiği mantığına dayanır (Mercer, 2002:5-7). Amacı temsili demokrasiyi yürürlükten kaldırmak değil tersine artan kamu hizmetleri yükü karşısında temsili demokrasiyi biraz olsun rahatlatmaktır (Hirst, 1994:19). Son olarak *radikal demokrasi* kuramı, liberal ve sosyalist kutuplaşmanın sonrasında toplum odaklı bir karışım görünümündedir Klasik liberalizme ve marksizme bir alternatif olarak sunulan radikal demokrasi, kişisel hakların daha da artmasını sağlamak ve buna bağlı olarak mülkiyet haklarını ve devlet iktidarının kullanılmasını demokratik hesap verme yükümlülüğü içerisinde ele almak amacındadır. Bireysel ve toplumsal ilişkileri, siyasal ilişkiler olarak gören bir anlayıştır. Çünkü post-modern siyasal koşulların ortaya çıkardığı yeni toplumsal hareketler ve yeni siyaset anlayışı devlet merkezli değil toplum merkezlidir (Mouffe, 1994: 192-193).

Sonuç olarak, ana hatlarıyla tanıtılan bütün bu demokrasi kuramları, siyaset bilimcilerin demokrasinin daha iyi nasıl uygulanabileceği sorusuna cevap aramalarının bir ürünü olarak ortaya çıkmış ve demokrasinin "halk iktidarı" anlamına gelmesi itibariyle yönetimde halkın iktidarının daha fazla ve gerçek anlamda nasıl sağlanabileceği, toplumların demokrasi ideolojisini nasıl daha çok benimseyebileceği üzerine tartışmayı amaçlamıştır. Düşük yoğunluklu demokrasi kuramı bir kenara bırakılırsa diğer kuramların demokrasinin ideal uygulayıcısı oldukları iddiasıyla yola çıktıkları söylenebilir.

1.2. Türkiye'de Demokrasi

İlk izleri Eski Yunan'da görülen demokrasinin tarihsel dönüm noktaları, eski dönemden yeni döneme kesin bir geçişi ortaya koyan, 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789 Fransız Devrimi olmuştur. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin ve Fransız Devrimi'nin insan hakları, özgürlük ve eşitlik anlayışı, demokrasi anlayışının gelişmesinde kilometre taşı teşkil etmiştir. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesinde bir itici güç olmasına rağmen, deniz aşırı ve uzak bir coğrafyada gerçekleşmesi; demokrasi ideolojisinin ortaya çıkması ve yayılmasında etkisinin "devrim"e oranla düşük kalmasına sebep olmuştur. Gelişen ve yayılan "hak, eşitlik, özgürlük" gibi kavramlar başta Avrupa olmak üzere tüm dünyayı ve pek tabii Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Ama bu etki, halkın demokrasiye olan ihtiyacından değil, Fransız Devrimi'nin getirdiği milliyetçilik akımından kaynaklanmıştır. Osmanlı Devleti, kuruluşundan yıkılışına kadar altı yüzyıl boyunca Avrupa'nın bir parçası olmuştur. Devlet, imparatorluk

konumuna Avrupa'da ele geçirdiği topraklarla ulaşmış ve başkenti Avrupa'da yer almıştır. Bütün bu yüzyıllar boyunca Osmanlılar, Avrupa ülkeleriyle yakın siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler geliştirmiştir. Diğer imparatorluklar gibi Osmanlı Devleti de çok-dinli, çok-uluslu, çok sayıda farklı kültürün birbirleriyle yan yana yaşadıkları bir toplumsal yapıya sahip olmuştur. Müslüman, Hıristiyan ve Musevi topluluklar, Osmanlı içerisinde barış içinde bir arada yaşayarak kendi dillerini, dinlerini ve kültürel kimliklerini muhafaza etmişlerdir. Bununla birlikte, imparatorluğun gerileme döneminde 1789 Fransız Devrimi'nin getirdiği milliyetçilik akımları karşısında bütünlüğünü koruyabilmek için, Avrupalı devletlerin de baskılarıyla bir takım düzenlemelere gitmişlerdir. 18. yüzyılın sonunda, reform girişimleri, Avrupa'ya özellikle Rusya'ya karşı durabilmek için orduyu güçlendirmek amaçlıdır. 19. yüzyıl ıslahatçıları ise daha radikal ve bütüncül bir davranış izlediklerinden, ordunun reformu, eğitimin, maliyenin ve tüm idari sistemin yeniden düzenlenmesiyle paralel olarak ele alınmıştır (Ortaylı, 2002: 42-44). Bu çerçevede, Türk toplumunun demokratikleşme süreci, 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu yüzyıldan başlayarak Osmanlı Devleti'ndeki reform hareketleri, Avrupa ülkeleriyle çok daha yakın siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkileri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda demokratikleşme faaliyetleri, devletin yıkılmasını engelleyemese de iktidarın yetkilerinin ilk kez sınırlandırıldığı Sened-i İttifak ile başlamış onu sırasıyla Osmanlı tebaasına birtakım temel hak ve özgürlükler tanıyan Tanzimat Fermanı, gayrimüslimlerin –eşitlik ve adalet anlayışı çerçevesinde– müslümanlarla aynı seviyeye getirilmesini içeren Islahat Fermanı, anayasa ve parlamentolu bir rejim olan meşrutiyetin 1876'da (93 Harbi sırasında meclis tatil edilmiş, Anayasa askıya alınmış ve Nisan 1880'de tekrar mutlakiyete dönülmüştür) ve 1908'de iki kez ilan edilmesi izlemiştir. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasının ardından ilan edilen cumhuriyetle yeni Türk devleti kurulmuş, kişi hakimiyetinden hukuk sistemi ve devlet anlayışına geçilerek ulus-devlet oluşturulmuştur. Siyasal, sosyal ve ekonomik alanda modernleşme adına birçok yenilik yapılmış fakat çok partili hayat denemeleri rejimin tehlikeye düşmesinden dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Cumhuriyetin yeni kurumlarını yerleştirme çabası ve II. Dünya Savaşı döneminin ağır koşulları demokrasinin tam olarak hayata geçmesi konusunda engel teşkil etmiştir. Nihayetinde 1946 yılında çok partili hayata geçilmiş ve 1950'de de ilk kez seçim yoluyla iktidar el değiştirmiştir. "Beyaz Devrim" olarak nitelenen bu gelişme neticesinde Demokrat Parti iktidara gelmiştir.

Türkiye'deki demokrasinin gelişiminden genel olarak bahsettikten sonra asıl inceleme konusu olarak Türk siyasal hayatında önemli bir yeri bulunan Demokrat Parti dönemi siyasi olaylarının ve demokrasi uygulamalarının incelenmesine geçilebilinir.

2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ (1950-60)

Demokrat Parti, güdümlü ya da demokratik çok partili hayata göstermelik olarak geçiş amaçlı kurulmuş değildir, aksine sosyo-ekonomik temele dayanan bir partidir. Zira, partinin temelinde büyük toprak sahipleri ve yeni gelişmekte olan burjuvazi vardır. Küçük toprak mülkiyeti yaygın olsa da Türkiye, topraksız ya da az topraklı köylülerin, ağaların topraklarında her türlü haklardan yoksun olarak çalıştığı bir ülke durumunda idi. Savaştan sonra çiftçiyi topraklandırma kanunu kabul edilmiş ve çiftçiye toprak dağıtılmıştır. Kanunun mecliste görüşülmesi sırasında bir grup toprak ağalarının desteği ile ağır eleştiriler getirilmiştir. Bu görüş ayrılığının ve Dörtlü Takrir'in1 CHP tarafından reddedilmesi sonucundaki gelişmeler, Demokrat Parti'nin kurulmasına giden yolu açmıştır.

14 Mayıs 1950 seçimlerinde halkın çoğunluğunun oyunu alarak iktidar olan Demokrat Parti dönemini seçim dönemlerini esas alarak üç bölümde incelemek mümkündür.

2.1. 1950-54 Dönemi

İki partili bir yapıdan oluşan TBMM'de iktidarı ele geçiren DP'nin milletvekili sayısı, seçim sisteminin de yarattığı bir sonuç olarak, muhalefete düşen CHP'nin milletvekili sayısının yaklaşık altı katı kadardı. İktidar ile ana muhalefet partisinin güç dengeleri arasındaki bu eşitsizlik nedeniyle, 1950-54 dönemi, adeta bir tek partili demokrasi görünümündeydi.

Başbakan Adnan Menderes, kabinesi güvenoyu aldıktan kısa bir süre sonra, hükümete karşı askeri darbe yapılacağı yolunda bir ihbar almış ve bu gelişme üzerine hükümet, başta Genelkurmay Başkanı Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman olmak üzere, aralarında birçok general ve amiralin de bulunduğu subayı emekliye ayırmıştır. Bürokratik kadrolarda da önemli değişikliklere giderek ilk aşamada dokuz ilin valisini ve birçok memurun yerini değiştirmiştir. Muhalefet tarafından şiddetle eleştirilen bu gelişmeler, bürokratlar arasında da önemli huzursuzluklara yol açmıştır. Askeri ve bürokratik kademelerde bu değişiklikler yaşanırken, hükümet 16 Haziran 1950 tarihinde Türk Ceza Yasası'nda yaptığı değişiklikle Arapça ezan okunmasını serbest bırakmıştır. 14 Temmuz 1950 tarihinde çıkarılan bir af yasasıyla da daha önceki iktidar tarafından af kapsamı dışında bırakılan ünlü şair Nazım Hikmet Ran başta olmak üzere, çok sayıda tutuklu serbest bırakılmıştır (Eroğul, 1990: 56-57). 3 Eylül 1950'deki belediye seçimlerinde de büyük başarı kazanan Demokrat Parti, Atatürk'ün manevi kişiliğine yöneltilen saldırıları önlemek amacıyla, "Atatürk Aleyhinde İşlenen Suçlar Hakkındaki Yasa"yı, 25 Temmuz 1951 tarihinde meclisten geçirmiştir. Türkiye

1 Bu önerge, Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasinin hayata geçirilmesi, 1924 Anayasası'nın demokratik ruhuna geri dönülmesi gerektiğini ve Türk ulusunun demokrasi içinde yaşayacak, siyasal özgürlükleri kullanabilecek olgunluğa ve yeteneğe ulaştığını belirtiyordu.

Komünist Partisi'ne yönelik Ankara, İstanbul ve İzmir'de iki yıl süren geniş çaplı bir operasyon yapılmış, yüzlerce partili gözaltına alınmıştır (Cumhuriyetin 80 Yılı, 2003: 156-158). Ayrıca bu dönem içinde iktidar, Bakanlar Kurulu kararıyla Kore'ye asker göndermiş ve öz Türkçeye çevrilen Anayasa dili eski haline getirilmiş, ardından muhalefete karşı daha sert önlemler alma yoluna giderek, 8 Ağustos 1951 tarihinde Türk Devrimi içinde önemli bir yeri olan ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir nevi organı rolünü oynayan Halkevleri'ni kapatarak mallarına el koymuştur. Köy enstitülerinin öğrencilerine kazandırdığı akılcı ve analitik tutumun köylüleri de etkileyerek onları sosyalist görüşlere doğru götüreceğinden ve köylerin kötü sosyal ve ekonomik durumları karşısında bu görüşlerin de sınıf mücadelesi doğuracağından korkulmuş, Hasanoğlan ve Hamidiye Köy enstitülerinde cereyan eden iki komünizm propagandası olayını esas tutarak enstitülerin ders programının ehliyetli öğretmen yetiştirmeye yeterli olmadığı gibi, tehlikeli ideolojilere yer verdiği ileri sürülerek Köy enstitüleri de 27 Ocak 1954 tarihinde Köy Öğretmen Okulları ile birleştirilerek ortadan kaldırılmıştır (Karpat, 1996: 303-304).

1953 yılında ise, DP iktidarı ile muhalefet arasındaki gerginlik giderek artmıştır. Bu gelişmenin en önemli nedenlerinden birisi, hükümetin 8 Temmuz'da Millet Partisi'ni, "dini esasa dayanan ve gayesini saklayan bir cemiyet" olduğu gerekçesiyle kapatma kararı almasıdır. Bu durum, CHP'nin büyük tepki göstermesine neden olmuştur. CHP tarafından yayınlanan bir bildiri ile bir partinin yargı kararı olmaksızın kapatılması eleştirilmiştir. Bu bildiriye karşı büyük tepki gösteren DP grubu ise, CHP'yi gerici bir partiye destek olmakla suçlamış ve CHP'nin bütün mal varlıklarına el konulmasını öngören bir yasayı, 9 Aralık 1953 tarihinde TBMM'ye sunmuştur. Mecliste yapılan tartışmalar sonucunda 341 oy ile kabul edilen ve 6195 sayılı yasa olarak bilinen bu yasa ile ana muhalefet partisi CHP, 1954 genel seçimleri öncesinde, mali bakımdan adeta felç edilmiş, bu yasa ile genel merkez binası ve Ulus Gazetesi dahil hemen her türlü mal varlığına el konulmuştur (Çavdar, 2000: 48-49). 1954 seçimleri öncesinde kabul edilen yasayla basın üzerinde sıkı bir denetim kurulmuş, devletin siyasi veya mali itibarını sarsacak nitelikte yalan haber halinde bir seneden üç seneye kadar hapis ve ağır para cezası konmuş, suçlanan gazeteciye iddiasını ispat etme hakkı da verilmemiştir. Bu durum bazı DP milletvekillerini bile isyan ettirmiştir. 19 DP milletvekilinin2 "ispat hakkı" uğruna verdikleri savaş Menderes tarafından alay konusu yapılarak sonuçsuz kalınca bunlar da DP'den ayrılıp 1955 sonunda Hürriyet Partisi'ni kurmuşlardır (Akşin, 2002: 216).

2 Bu 19 milletvekilinin içinde Turan Güneş, Ekrem Alican, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Ekrem Hayri Üstündağ ve Fethi Çelikbaş gibi isimler vardı.

2.2. 1954-57 Dönemi

1954 seçimlerinden önce Malatya'da seçim kampanyasını başlatan İnönü rejim konusunda isteklerini bildirmiştir. Ona göre en başta hükümete karşı bir güven eksikliği söz konusuydu ve partizanca idare kaldırılmalıydı. Ayrıca anayasa değişikliklerinin yapılmasını, Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasını, yargıç güvencesi ve basın hürriyetinin yasal yolla sağlanmasını istemiştir (Toker, 1991a: 285-286). 1954 seçimine DP ve CHP'nin dışında Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ve Türkiye Köylü Partisi (TKP) de katılmıştır. CMP, 1953 yılında kapatılan Millet Partisi'nin (MP) yerine kurulan partidir. MP, 1948'de DP'den ayrılanlar tarafından kurulmuştu. Kuruluşundan altı yıl sonra, 1954'te kapatılınca, Osman Bölükbaşı aynı yıl partiyi CMP olarak tekrar kurmuştur. Bu parti daha sonra, 1958'de, 1952'de kurulan Türkiye Köylü Partisi ile birleşip Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CMKP) adını almıştır (Turan, 2004: 34). 2 Mayıs 1954'te yapılan seçimin sonucunda DP % 57,6 oy oranıyla 503, CHP, % 35,4 oy oranıyla 31, CMP, % 4,9 oy oranıyla 5, bağımsızlar da % 1,5 oy oranıyla 2 milletvekili çıkarmıştır.(Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2003:248).

Seçimlerden sonra CHP, 1950-54 arasının hırçın, kavgacı tutumunu bırakmasına rağmen iktidar bu tutumunu devam ettirmişti. Bu noktada Toker, DP biraz iyi niyetli olabilseydi, demokratik rejimin sarsıntıya uğramayacağı görüşündedir. Fakat ona göre DP'nin basireti bağlanmıştı ve özelliği alaturka kurnazlık olan bir ilkel anlayışın idaresi altına girmişti (Toker, 1991b: 73-74). Seçim sonuçlarına göre iktidarını perçinleyen Demokrat Parti'nin ilk uygulamalarında biri, DP'ye oy vermediği gerekçesiyle Kırşehir ilini ilçe durumuna indirerek, Nevşehir'e bağlaması olmuştur.3 Malatya da Malatya ve Adıyaman olarak ikiye ayrılmıştır. Bu yasanın ardından DP iktidarı, seçim yasasında da iktidar lehine kullanılabilecek bazı değişiklikler yaparak, muhalefet partilerinin radyodan yararlanabilmelerini engellemiştir. Bununla da yetinmeyen iktidar partisi, Yargıtay, Danıştay, Sayıştay ve üniversite öğretim üyelerinin 60 yaş ve 25 yıllık hizmetini tamamlamış olanlarının zorunlu emekliye sevk edilmesini öngören yasayla, herhangi bir resmi kuruluşta görevli bir memurun çalışma süresine bakılmaksızın işten atılabilmesi ama altı ay maaşının bir kısmının kendisine ödenmesini öngören yasayı kabul etmişti (Eroğul, a.e.,:102-103). Muhalefet, bu anti-demokratik yasaları protesto etmiştir. Basına ispat hakkının verilmesinden yana 19 milletvekilinin kurduğu Hürriyet Partisi, DP'den ayrılanların da katılmasıyla 35 milletvekiline ulaşmış ve ana muhalefet partisi durumuna gelmiştir. 6 Eylül 1957'de DP'den ayrılarak, muhalefeti destekleyen Fuat Köprülü de, eski partisini temel ilkelerinden ayrıldığı gerekçesiyle, şiddetle eleştirmeye başlamış ve demokrasiye inanan herkesin iktidara karşı işbirliğine girmesi gerektiğini söylemişti. Ne var ki o günlerde, Fuat Köprülü'nün desteklediği Hürriyet Partisi, 1957 seçimlerinden umduğunu

3 Kırşehir Temmuz 1957'de yeniden il yapılmıştır.

bulamayıp sadece 4 milletvekili çıkarmış ve 24 Kasım 1958'de CHP'ye katılmıştır (Cumhuriyet Ansiklopedisi, a.e.,:352).

Kıbrıs sorununun tartışıldığı bir sırada, Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı haberi, 6-7 Eylül'de İstanbul, İzmir ve Ankara'da çeşitli olayların meydana gelmesine neden olmuştur. Bu olaylardan en şiddetlisin İstanbul'da Müslüman olmayan Türk yurttaşlarına yönelik gelişmiş, önemli ölçüde maddi zarara neden olmuş ve bu yurttaşların maddi zararları daha sonra hükümet tarafından kendilerine ödenmiştir (Çavdar, a.e.,: 52-54). Bu yıl içinde hükümet hakkında ortaya atılan bazı yolsuzluk ve Bakan istifaları da Menderes'i çok zor duruma düşürmüş ve 29 Kasım 1955 tarihinde toplanan DP grubu, kabinenin istifasında ısrar edince, Başbakan dışındaki bütün kabine üyeleri istifa etmek zorunda kalmışlardır. Menderes bu toplantıda, "Sayın milletvekilleri, siz grup olarak her şeye kadirsiniz, isterseniz hilafeti bile geri getirebilirsiniz!" demiştir (Cumhuriyet Ansiklopedisi, a.e.,:272). Yeni kabine güvenoyu aldıktan sonra, önce Basın Yasası'nda değişiklikler yapılarak, basına kısıtlamalar ve basın suçlularına ağır cezalar getirilmiştir. DP iktidarı, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'nda da önemli kısıtlamalar yaparak, bu suçların cezalarını da arttırmıştır. Ayrıca siyasal partilerin, seçim propaganda devresi dışında açık hava toplantıları yapmaları yasaklanmış, suç sayılan toplantıların dağıtılması için hedef gözetmeksizin ateş açılabileceği kabul edilmiştir. Temmuz 1956'da CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Karadeniz turunda partililerle yaptıkları toplantılar sürekli engellenmiş; Gülek, Rize'de bazı dükkan sahiplerinin sıra ile elini sıktığı için bir gösteri yürüyüşü yaratmakla suçlanıp altı ay hapse mahkum edilmiştir. 3 Ağustos'ta Halk Partililerin İnönü'nün şerefine verecekleri ziyafet yasaklanmış, 7 Ağustos'ta CMP'nin Giresun Kongresi'nde Bölükbaşı'yı alkışladıkları için 15 delege karakola götürülmüş, aynı gün Hürriyet Partisi il başkanlarının Ankara'da yapacakları toplantı yasaklanmış, üstelik toplantı için Ankara'ya gelmiş olan il başkanlarının Anıtkabir'e çelenk koymalarına ve parti başkanının evinde verdiği ziyafete katılmalarına Ankara valisi engel olmuş, 16 Eylül'de Kırşehir'i ziyaret eden Bölükbaşı'yı karşılamaya gelen halk coplarla dağıtılmıştır (Eroğul, a.e.,:122). Muhalefet (CHP-MP-HP), bu baskı yasalarına karşı, bir işbirliği cephesi kurmaya çalışmışsa da, bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmış, bu başarısızlıkta, iktidarın seçim yasasına getirdiği muhalefetin güç birliğini imkansız kılacak hükümlerin önemli etkisi olmuştur. 13 Eylül 1957'de kabul edilen yeni seçim kanunu ile partiler bütün seçim çevrelerinde tam aday listesi yapmaya mecbur tutulmuş, bir partilinin diğer bir parti tarafından aday gösterilmesi yasaklanmış, ayrıca Köprülü'yü hedef tutan bir değişiklikle, bir partiden altı ay önce istifa etmiş bir kişinin başka bir partiden aday olmasına izin verilmemiştir. 1957 seçimlerinde muhalefetin işbirliği yapması biraz kendi aralarındaki uzlaşmazlıktan, biraz da iktidarın seçim yasasında koyduğu engeller yüzünden gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle, 27 Ekim 1957 seçimlerine her parti ayrı katılmıştır (Eroğul, a.e.,: 125).

2.3. 1957-60 Dönemi

1957 genel seçimi sonuçlarına göre; DP, 1954 yılına göre % 10 oy kaybıyla, 424 milletvekili; aynı yıla oranla oylarını % 6 artıran CHP de, 178 milletvekili kazanmıştır. Bu seçimlerde; Hürriyet Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi ve bağımsızlar da 4'er milletvekili çıkarmıştır (Cumhuriyet Ansiklopedisi, a.e.,: 312). Seçimler olaylı geçmiştir. Gaziantep'te önce CHP'nin kazandığı bildirilmiş, daha sonra DP'nin bin oy farkla kazandığı bildirilince çoğunluğunu CHP'lilerin oluşturduğu kalabalıklar gösteriler yapmışlar, askeri uçaklar alçak uçarak göstericileri dağıtmaya çalışmış, bu olayların sebebi olarak görülen başta CHP adayları Cemil Sait Barlas ve Ali İhsan Göğüş olmak üzere birçok kişi tutuklanmış ancak aylar sonra serbest kalmışlardır (Çavdar, a.e.,:75). DP'nin muhalif fikirlerin meclis kürsüsünde bile söylenmesine tahammül edememesi neticesinde; 27 Aralık 1957'de, bakanların sözlü sorulara isterlerse kamu çıkarı gerekçesiyle cevap vermeyebileceklerini, kürsüde konuşulan sözlerden beğenilmeyenlerin tutanaklardan çıkarılabilmesini, meclis başkanının bir milletvekilini meclisten çıkarma hakkını 3'ten 12 oturuma yükseltilmesini içeren meclisin yeni içtüzüğü kabul edilmiştir. Bundan kısa bir süre sonra hükümet isyan kışkırtıcılığı yaptıkları gerekçesiyle 16 Ocak 1958'de dokuz subayın tutuklandığını açıklamıştır. DP'nin iktidara gelmesinden sonra bazı subaylar ordu içinde gizli bir örgüt oluşturmuşlar, İstanbul grubunda bulunan bazı subaylar da kendilerine katılması için Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu'yla ilişkiye gèçmişler, Kuşçu örgütü ihbar etmesine rağmen iddiasını kanıtlayacak yeterli kanıt gösterememiştir. İki yıl hapse mahkum edilip ordudan çıkarılmış, diğer sekiz subay ise beraat etmiştir (Aydemir, 2000a: 262-263). 14 Temmuz 1958'de Bağdat'ta patlayan askeri ihtilal sonunda krallık tasfiye edilmişti. Başta kral olmak üzere iktidar kadrosunun önemli adamları öldürülmüşlerdi. Bu olay, son zamanlarda kral ve çevresiyle yakınlaşan Menderes'i derinden etkileyip tedirgin etmiş, ihtilal yanlıları için de bir örnek teşkil etmiştir. Zaten muhalefetin güç birliğine karşılık partiye katılımları artırma amacıyla Vatan Cephesi'ni kuran ve siyasal gerilimi iyice yükselten DP ile CHP arasında o günden sonra "ihtilal" sözü polemik konusu olmaya başlamıştır (Aydemir, 2000b: 271). 30 Nisan 1959'da Uşak'ta uğradığı saldırıda muhalefet lideri İnönü başından yaralanmış, bu durum bütün yurtta tepkiyle karşılanmıştır. Bu olayı, DP'lilerce çıkarılan Turgutlu, Akhisar, İzmir ve İstanbul'daki öteki olaylar izlemiştir. 11 Eylül 1959 tarihinde ise; Çanakkale'ye bağlı Ezine ilçesinin Geyikli bucağında CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, DP'lilerin saldırısına uğramıştır. 2 Nisan 1960 tarihinde ise; CHP Kayseri İl Kongresi'ne katılmak amacıyla bu ile giden İnönü'nün bindiği tren, valinin emriyle durdurulmuştur. Zorlukla yoluna devam eden İnönü Kayseri'de elli bin kişi tarafından karşılanmıştır. 1957-60 döneminde çok sık rastlanan bu ve benzeri olaylar, muhalefetin siyasi faaliyetlerini büyük ölçüde aksatmış, bu durum; iktidar-muhalefet arasında yaşanan gerginliğin iyice artmasına neden olmuştur. İktidar, olayların artmasında sorumlu olarak gördüğü

CHP'nin siyasi etkinliklerini araştırmak adı altında, 12 Nisan 1960 tarihinde, 15 DP'li milletvekilinin bulunduğu bir "Tahkikat (Soruşturma) Komisyonu" kurmuştur. 27 Nisan 1960 tarihinde, Tahkikat Komisyonu'nun görev ve yetkilerini belirleyen yasa DP'li milletvekillerinin oyları ile TBMM'de kabul edilmiştir. Anayasa'ya ve güçler ayrılığına aykırı olan bu yasa ile Tahkikat Komisyonu'na olağanüstü yetkiler verilmiştir. Bu komisyonların, yargı yetkisinin yanı sıra; yayın yasağı uygulama, yayınları toplatma, matbaaları kapatma ve belgelere el koyabilme yetkisine sahipti. Komisyonun koyacağı yasaklara uymayanlar, devlet memurları da dahil, ağır şekilde cezalandırılacaklardı. 28-29 Nisan'da Ankara'da çıkan olaylarda, öğrenciler "Menderes istifa...!", "Diktatörlük kahrolsun...!" gibi sloganlar atarak, Başbakanı istifaya çağırmışlar, 5 Mayıs günü yine Ankara-Kızılay Meydanı'nda düzenlenen, 555-K4 parolasıyla anılan ve oradan geçmekte olan Başbakan Menderes'in de sıkıntılı anlar yaşadığı gösteri, uzun süre devam etmiş, ertesi günü bu olayların fotoğraflarını yayınlayan DP yanlısı Zafer Gazetesi dahil bir çok gazete kapatılmıştır. Bu gösterileri, 14 Mayıs'ta aralarında subayların da bulunduğu on bin kişilik başka bir gösteri izlemiştir (Çavdar, a.e.,: 78-84). Bütün bu gelişmelerin neticesinde, 27 Mayıs 1960 sabahı ordu yönetime el koymuştur. Darbeyi, Milli Birlik Komitesi adına 38 genç subaydan oluşan bir cunta yapmıştır. Komitenin başkanı Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel'dir. Demokrat Parti ve TBMM kapatılmış, Cumhurbaşkanı, hükümet üyeleri, DP'li milletvekilleri ve birçok DP'li tutuklanmıştır. Yassıada'da yaklaşık bir yıl süren davanın sonucunda çeşitli cezaların yanında 15 idam kararı çıkmış, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan dışındaki idam mahkumlarının cezası müebbet hapse çevrilmiştir. İdam cezaları 16-17 Eylül 1961 tarihlerinde İmralı Adası'nda infaz edilmiştir. Böylece 10 yıllık Demokrat Parti iktidarı sona ermiş, Türkiye'de bir dönem kapanmış, yeni bir dönem başlamıştır.

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İktidara gelmeden önce CHP'nin politikasını "kulis politikası" olarak görüp eleştiren, olayların halkın önünde tartışılıp bir sonuca bağlanması gerektiğini savunarak güçlü veya katılımcı bir demokrasiyi savunduğunu ima eden Demokrat Parti, iktidara gelmesiyle birlikte muhalefetteyken savunduğu düşüncelerden farklı uygulamalarda bulunmuştur. Aldığı oyların fazla olmasına da güvenerek milli irade kavramını meclise indirgemiş, seçme hakkına sahip olan halka yönetme hakkı tanımamış, eski yönetici kadrosuna ve cumhuriyet sonrasının bürokrasisine yer vermemiştir. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yasası'ndaki hükümlerle açık hava mitinglerine getirilen kısıtlamalar halkın siyasete katılımının en doğal yolunu engellemiş, muhalefete açık olan mekanizmaları daraltarak kendine uygun yöntemlere izin vermiştir. Bu şekilde milli irade hükümetle eşdeğer

4 Açılımı "5.inci ayın 5'inde saat 5'te Kızılay'da.." şeklindedir.

görülmüştür. İzlenen popülist ve enflasyonist ekonomi politikalarına, yabancı sermaye girişi ve borçlanma politikası da eklenince, toplum hayatında gözle görülür bir sosyo-ekonomik canlanma ortaya çıkmış bununla birlikte dışa bağımlı bir ekonomi ve dış politika, bağımsız cumhuriyet anlayışını yaralamıştır. Sona yaklaştıkça muhalefete karşı sert önlemler artarak devam etmiş; basın, gençlik ve üniversite susturulmaya çalışılmıştır. Sözkonusu anti-demokratik uygulamalarda, ülkede o dönemde yerleşmiş bir demokrasi geleneğinin ve muhalefet alışkanlığının olmamasının da etkili olduğunu belirtmek gerekir.

Demokrat Parti döneminin hangi demokrasi kuramıyla örtüştüğü sorusuna gelince; partinin liberal düşünceyi savunarak iktidara gelmesi, özel sektöre öncelik vermesi, liberal demokrasiyi savunan ABD önderliğinde Batı yanlısı bir politika izlemesi, ilk bakışta liberal demokrasi kuramının geçerli olduğu izlenimini yaratsa da yukarıda bahsedilen olaylar incelendiğinde dönem içerisinde liberal bir düzende olmaması gereken birçok şeyin yaşandığı görülebilir. Gürbüz'ün de belirttiği gibi liberal ideoloji, bir görüşün salt gerçek, diğerlerinin salt yanlış olduğunu kabul etmez. Çoğulculuk bu bakımdan ideolojik dogmatizme karşıdır. Bir tek gerçek kabul eden otoriter hükümet sistemi, ideolojik alanda dogmatizme ve tekilciliğe dayanır (Gürbüz, 1980: 25). Demokrat Parti gibi yalnız kendi görüşünün doğru olduğunu savunan, kendisi dışındaki görüşlere tahammül ve saygı göstermeyen, onlara karşı Vatan Cephesi'ni oluşturup onları vatan hainliğiyle suçlayan bir siyasal parti, liberal demokrasi teorisine ters düşer.

Bununla birlikte bu dönemde yaşanan olumsuzluklarda, çok partili siyasi hayata geçilirken yeni döneme uygun yeni bir anayasanın yapılmamış olmasının ve 1924 Anayasası'nın oluşturduğu siyasi yapının payı da gözardı edilemez. Zira bu Anayasa, belli bir zaman dilimindeki hakim aritmetik anlamdaki çoğunluğun mutlak ve sınırsız olmasını ifade eden çoğunlukçu demokrasiyi benimsemiştir. Buna göre sayısal çoğunluğun iradesini sınırlayacak, azınlık haklarını koruyacak ve iktidar-muhalefet ilişkilerini düzenleyecek herhangi bir mekanizma yoktur. Mecliste ezici bir çoğunluğa sahip Demokrat Parti bu durumdan yararlanarak bir tahakküm kurmuştur. Çoğunluğun her şeye muktedir olabileceği düşüncesinden dolayı azınlık küçük görülmüş, halk oyunu meydana getiren ve açıklayan kurumların işleyişine engel olunarak hak ve hürriyetlere ağır darbeler vurulmuş, muhalefet inkar edilmiş, siyasi partilerin teşkilatlanma ve çalışmaları engellenmiş, basın ve temel haklar kısıtlanmış, ekonomik ve sosyal hayatın her alanına partizanlık hakim olmuş, halkın işlevi seçimlerde oy kullanmaktan öteye gitmemiştir.

Sonuç olarak, Demokrat Parti'nin iktidar olduğu bu on yıllık süreçte yapılan uygulamalar ve gerçekleşen olaylar dikkate alındığında Çoğunlukçu Demokrasi kuramının bu dönemde Türkiye'de uygulama alanı bulduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Akşin, S. (2002). "Siyasal Tarih (1950-1960)", **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980**. Ed. Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul.

Ateş, T. (1994). Demokrasi. Ümit Yayınları, Ankara.

Aydemir, Ş. S. (2000a). **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**. Remzi Kitapevi, Ankara.

Aydemir, Ş. S. (2000b). **Menderes'in Dramı.** Remzi Kitapevi, Ankara.

Barber, B. (1995). **Güçlü Demokrasi; Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset**. Çev: Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Cumhuriyet Ansiklopedisi (2003). Cilt 2, 1941-1960, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Cumhuriyetin 80 Yılı (2003). Cumhuriyet Vakfı Yayını, İstanbul.

Çavdar, T. (2000). **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950-1995**. İmge Kitapevi, Ankara.

Eroğul, C. (1990). **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**. İmge Kitapevi, Ankara.

Gills, B., Rocamora J. R. Wilson (1995). "Düşük Yoğunluklu Demokrasi", **Düşük Yoğunluklu Demokrasi: Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler**. Ed. Samir Amin vd, Çev: Ahmet Fethi, Alan Yayınları, İstanbul.

Gürbüz, Y. (1980). **Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler.** Ma Yayınları, İstanbul.

Hirst, P. (1994). **Associative Democracy**. Polity, Cambridge.

Karpat, K. H. (1996). **Türk Demokrasi Tarihi**. Afa Yayınları, İstanbul.

Kışlalı, A. T. (2003). **Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**. İmge Kitapevi, Ankara.

Mercer, C. (2002). NGOs, Civil Society and Democratization: A Critical Review of the Literature. **Progress in Development Studies,** 2, 1.

Mouffe, C. (1994). "Radikal Demokrasi: Modern mi, Post-Modern mi?", **Modernite Versus Postmodernite.** (der M. Küçük), Vadi Yayınları, Ankara.

Ortaylı, İ. (2002). **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**. İletişim Yayınları, İstanbul.

Özer, İ. (1996, Temmuz). "Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değerler", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt 14, Sayı 1, s. 71-86.

Schmidt, M. G. (2001). **Demokrasi Kuramlarına Giriş**. Çev: M.Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara.

Toker, M. (1991a). **DP'nin Altın Yılları 1950-1954**. Bilgi Yayınları, Ankara.

Toker, M. (1991b). **DP Yokuş Aşağı 1954-1957**. Bilgi Yayınları, Ankara.

Touraine, A. (2002). **Demokrasi Nedir?**, Çev: Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Turan, A. E. (2004). **Türkiye'de Seçmen Davranışı Önceki Kırılmalar ve 2002 Seçimi**. Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Türköne, M. (ed.), (2003). **Siyaset**. Lotus Yayınevi, İstanbul.

Yılmaz, A. (2003). **Çağdaş Siyasal Akımlar**. Vadi Yayınları, Ankara.